

Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Yerel Okuryazarlık Özellikleri: İzmir İli Örneği*

Local Literacy Characteristics of Social Studies Teachers: The Example of Izmir Province

Aslı Avcı Akçalı¹, Beyza Aliakar²

¹Sorumlu Yazar, Doç. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, asli.avci@deu.edu.tr,
(<https://orcid.org/0000-0001-7628-3180>)

²Lisans Öğrencisi, Dokuz Eylül Üniversitesi, beyzaaliakar@gmail.com, (<https://orcid.org/0009-0004-7163-2715>)

Geliş Tarihi: 26.10.2023

Kabul Tarihi: 11.12.2023

ÖZ

Sosyal bilgiler dersi etkin vatandaş olma yolunda öğrencilerin topluma ve çevreye karşı görev ve sorumluluklarını öğrenmesi, temel bilgi, beceri ve davranışları kazanması açısından en uygun derslerden biridir. Bu bağlamda öğrencilerin çevrelerini ekonomik, toplumsal, kültürel, tarihi vb. unsurlarıyla tanımaları ve tanıtılmaları önemli bir yeterlilik olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu açıardan donanımlı bireyler literatürde “yerel okuryazar” birey olarak adlandırılmaktadır. Öğrencilere yerel okuryazarlık becerilerinin kazandırılması ise yerel okuryazar öğretmenler tarafından eğitilmeleriyle mümkün olabilir. Çünkü öğretmenlerin bu anlamdaki nitelikleri kendilerinden yetiştirmeleri beklenen öğrenci profilini etkilemektedir. Bu nedenle sosyal bilgiler öğretmenlerinin yerel okuryazarlık özelliklerinin ortaya konması önem arz etmekte, araştırma bu amaca hizmet etmektedir. Araştırmanın çalışma grubunu İzmir ilinde görev yapan 30 sosyal bilgiler öğretmeni oluşturmaktadır. Nitel yaklaşımla gerçekleştirilen çalışmanın araştırma deseni durum çalışmasıdır. Araştırma verilerinin elde edilmesinde görüşme yöntemi kullanılmıştır. Veri toplama aracı olarak sosyal bilgiler öğretmenlerinin yerel okuryazarlık özelliklerinin ortaya konulmasına yönelik bir yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Elde edilen verilerin analizinde ise betimsel analiz yöntemine başvurulmuştur. Araştırma sonucunda sosyal bilgiler öğretmenlerinin yerel okuryazarlık becerilerinin bilişsel, duyuşsal ve faaliyet boyutlarında geliştirilmeye açık özellikte olduğu tespit edilmiş, bu doğrultuda öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Sosyal bilgiler, yerel okuryazarlık becerisi, öğretmen eğitimi.

ABSTRACT

Social studies course is one of the most appropriate courses for students to learn their duties and responsibilities towards society and the environment, and to gain basic knowledge, skills and behaviours in order to become effective citizens. In this context, it is an important competence for students to recognise and introduce their environment with its economic, social, cultural, historical, etc. elements. Individuals equipped in this respect are called "locally literate" individuals in the literature. The acquisition of local literacy skills by students can be possible only if they are trained by locally literate teachers. Because the characteristics of teachers in this sense affect the profile of the students they are expected to educate. For this reason, it is important to reveal the local literacy characteristics of social studies teachers and this

*Bu çalışma 1. yazarın danışmanlığında, 2. yazarın yürütücülüğünde gerçekleştirilen ve TÜBİTAK tarafından 2209-A çağrı programı kapsamında desteklenen projeye (No:1919B012214280) dayanmaktadır.

research serves this purpose. The study group of the research consists of 30 social studies teachers working in Izmir province. The research design of the study, which was carried out with a qualitative approach, is a case study. Interview method was used to obtain research data. As a data collection tool, a semi-structured interview form was used to reveal the local literacy characteristics of social studies teachers. In the analysis of the data descriptive analysis method was used. As a result of the research, it was determined that social studies teachers' local literacy skills were open to improvement in cognitive, affective and activity dimensions and suggestions were presented in this direction.

Keywords: Social studies, local literacy, teacher training.

GİRİŞ

Yerel okuryazarlık, sorumlu birer yurttaş olarak bireylerin yaşadıkları çevrede yerel ve ulusal anlamda maddi ve manevi değeri ve önemi bulunan tüm unsurları ve özellikleri tanımları, sahiplenmeleri ve bunlar hakkında edindikleri bilişsel ve duyuşsal birikimi gerektiğinde diğer bireylere doğru ve etkili bir biçimde aktarabilme becerilerini kapsayan bir okuryazarlık türüdür. Bu bağlamda yaşadığı çevreye ait yerel niteliklerin farkında olup bunları korumak, sürdürmek ve tanıtmak konusunda aktif rol alan bireyler de “yerel okuryazar” birey olarak adlandırılmaktadır. Güven (2019, ss.71)’in tanımıyla ise yerel okuryazarlık, “bireyin vatandaşlık görevlerinden biri olarak da düşünülebilecek, yaşadığı yerleşim biriminde tarihi, kültürel, turistik, ekonomik ve manevi yönleri bulunan alan, eser, ören yeri ve edebi eserleri ve kişilikleri tanıma, temel özelliklerinin farkında olma ve gerektiğinde edindiği bilgileri başka bireylere doğru şekilde aktarabilme becerisini kapsamında bulunduran bir nitelik kazanma süreci”dir.

Yerel okuryazarlığın tanımından hareketle bu becerinin kapsamında başta tarih okuryazarlığı olmak üzere coğrafya, ekonomi, çevre vb. diğer okuryazarlık türlerinin de yer aldığı söylenebilir. Ancak birden fazla okuryazarlık türünün birleşimi gibi görünmekle birlikte temel hareket noktasının yaşanılan yerel birim olması sebebiyle yerel okuryazarlık diğer okuryazarlık türlerinden farklılaşmaktadır (Güven, 2019). Aktif vatandaşlığın önkoşullarından birini oluşturan okuryazarlık becerisi, çağın gerekliliklerine göre gelişen bir kavram olarak sadece veya çoğunlukla bilişsel alan becerilerini kapsamamaktadır. Bu bağlamda yerel okuryazarlık çevredeki milli, tarihi, kültürel varlık veya değerleri tanımaktan ibaret görülmemeli, bunun ötesinde farkındalık oluşturma ve sahiplenme duygusuyla bunları tanıtmaya becerisini de bireylere kazandırmayı amaçladığı hatırd tutulmalıdır (Dündar, 2019).

Bireylerin yerel okuryazarlık becerilerine sahip olmalarının hem bireye hem de içinde yaşadığı topluma çeşitli açılardan yarar sağlayacağı düşünülebilir. Yakın çevreyi tanımak bireyde öncelikle bulunduğu yere ve topluluğa ait olma duygusunu geliştirecektir. Çünkü aidiyet duygusu bir topluluğun parçası olarak yaşanılan çevre ile ilişki içinde ortaya çıkmaktadır (Akyol, 2019). Bir başka deyişle “fiziki mekân sahip olduğu doğal ya da insan kaynaklı yapılandırma aracılığıyla, bireye aidiyet duygusu verir” (Enachea & Craciun, 2013; akt: Şentürk & Gülersoy, 2019). Birey-mekân ilişkisinin güçlenmesini ve kişilerin kendilerini mekânın bir parçası olarak hissetmelerini sağlayan önemli bir araç (Çolpan, 2017) olan bu duygu bireyin içinde bulunduğu topluluk ve çevreye dair algısını biçimlendirir ve bireysel bir farkındalık oluşturmaya sağlar (Akyol, 2019; Şentürk & Gülersoy, 2019). Ayrıca çevreyi tanımak; mekân algısı gelişen bireylerin milli değerlere bağlı, vatanını koruyan, sorumluluk alan, doğa ve insana ait değerleri geleceğe taşımanın yöntemlerini bulup uygulayan vatandaşlar olmayı da sağlayacaktır (Özunal & Özer, 2016; akt: Doğu, 2022).

Yakın çevresinin yerel okuryazarlık kapsamındaki niteliklerini tanıyıp onunla bağ kurabilen bireyin sorumlu bir yurttaş olarak bu yerel niteliklerin ve kültürel değerlerin farkına varma ve sahiplenme, mensubu olduğu topluma ve çevreye karşı görev ve sorumluluklarını yerine getirme gibi duyuşsal boyuttaki becerilere sahip olması da beklenebilir. Bu özellikteki bireylerin ülkesi adına katma değeri bulunabilecek yerel unsurları koruma, sürdürme, tanıtmaya, kültürel,

ekonomik, turistik değerini ortaya çıkarma vb. faaliyetlerde etkin bir şekilde rol alması da mümkündür. Bununla birlikte yakın çevresindeki manevi değerler hakkında da bilinçlenen birey farklılıkları tanıyacak, saygı duyacak ve sahiplenerek toplumsal birliktelik adına da olumlu gelişmeler sağlanabilecektir. Ayrıca turizm ve ekonomik getirisinin yanı sıra özellikle toplumu yaşanılan yerleşim yerinde ortak bir paydada buluşturma, bu eser ve niteliklerle gurur duyma ve bu niteliklerin gelecek kuşaklara korunarak aktarılması gibi iyi ve sorumlu yurttaş olma özelliklerinin de kazanılacağı bilinmelidir (Güven, 2019).

Kültür ve tarih yönüyle oldukça zengin olan ülkemizde yerel okuryazarlık becerisi, bireylerin bilinçlenmesi ve bu kazanımlar doğrultusunda maddi ve manevi değerlerin korunarak sürdürülebilmesi açısından da önemlidir. Çünkü çağımızda yaşanan teknolojik gelişmeler sonucu hızlı şekilde meydana gelen sosyo-kültürel değişimler; siyasal, ekonomik vb. farklı sebeplerle gerçekleşen düzensiz göçler; hızlı kentleşme ve bunların yarattığı altyapı ve güvenlik problemi ile çarpık yapılaşma; değerlerin bilinçsizce tüketilmesine, kaybedilmesine ve unutulmasına yol açmaktadır. Yerel okuryazarlık becerisi ise bireye önce yakın çevresinden başlayarak maddi ve manevi değerlerin farkına varma bir sonraki adımda ise diğer bireylerde bu farkındalığı oluşturma becerisi kazandırabilir. Böylece her birey yaşadığı çevrenin sahip olduğu potansiyel hakkında bilinç sahibi olarak yerel okuryazarlığın kendisine sağladığı bilişsel ve duyuşsal boyuttaki kazanımlar ile yerel nitelikleri doğru şekilde tanıma ve tanıtmaya, bunun için araştırma yapma gibi becerileri kullanarak kültürel mirasın korunmasına, tanıtılmasına ve geliştirilmesine yönelik adımları yerelden ulusala doğru atabilecektir.

Yerel okuryazarlık becerisine sahip bireylerin sürdürülebilir kalkınma amaçlarına da katkı sağlaması beklenebilir. Sürdürülebilir kalkınma gelecek nesillerin kendi ihtiyaçlarını karşılama kabiliyetinden ödün vermeden bugünün ihtiyaçlarını karşılayan kalkınma (Brundtland, 1987, s.5) şeklinde ifade edilmektedir. Bu tanım, bir kalkınmanın sürdürülebilir olması için, bireysel ve kolektif insan refahını gözetirken çevreyle uyumlu ve çevreye saygılı olması gerektiğini savunur (Upadhyay vd., 2010, ss.1). Kalkınma hedeflerinden biri olan sürdürülebilir şehirler ve toplulukların ortaya çıkması için sosyal, ekonomik ve çevre boyutlarının birlikte geliştirilmesi gerektiği düşünüldüğünde (Gedik, 2020) insana yakın çevresi hakkında bilinç kazandıracak olan yerel okuryazarlık becerisi, bireyi bu üç boyutun birlikte geliştirilmesini sağlayacak teorik ve pratik bilgi ve beceriler ile donatma potansiyeli taşımaktadır. Yerel okuryazar bireyler sayesinde doğanın ve kendisini oluşturan sosyal ve kültürel unsurları ile şehirlerin, korunarak gelecek nesillere aktarılmasını öngören sürdürülebilir şehirler ve topluluklar amacına hizmet edilmiş olacaktır.

Bireyleri çağın gerektirdiği becerilerle donatma noktasında eğitim kurumlarına önemli görevler düştüğü yadsınamaz bir gerçektir. Sosyal bilgiler dersinin etkin vatandaş olma yolunda öğrencilerin toplum ve çevreye karşı olan görev ve sorumluluklarını öğrenmesi, bu anlamdaki temel bilgileri, becerileri ve davranışları kazanması bağlamında en elverişli derslerin başında geldiği söylenebilir (Aykaç, 2007; akt: Akbaş, 2019). Sosyal bilgiler, insanın toplumsal ve fiziksel çevresi ile olan etkileşimini zaman ve mekân bağlamında ele alan, temel amacı iyi yurttaşlar yetiştirmek olan, disiplinler arası bir ilk ve ortaokul dersi. İçerik ve amacı dolayısıyla sosyal bilgiler kavramının pek çok farklı tanımı yapılabilmektedir. Farklı tanımlarının ortak noktasında ise nihai amacın vatandaş yetiştirmek olduğu görülür. Eğitim sisteminin hedefi iyi ve nitelikli vatandaş yetiştirmektir ve okullarda bu görevi üstlenen temel derslerden biri sosyal bilgiler dersi (Doğanay, 2004; akt. Yiğen & Dündar, 2020, ss. 133).

Sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan 18 özel amacın doğrudan ya da dolaylı olarak vatandaşlık eğitimiyle bağlantısı olduğu söylenebilir. Ayrıca öğretim programında yer alan yedi öğrenme alanından biri de “etkin vatandaşlık” başlığı altında düzenlenmiştir. Buna göre arzu edilen vatandaş iyi ve nitelikli olmasının yanı sıra etkin de olmalıdır (MEB, 2018). Yiğen ve Dündar (2020)’a göre etkili vatandaş çevresindeki sorunları fark ederek bunları çözme konusunda duyarlı ve istekli olan vatandaşdır. Bu bağlamda öğrencilerin çevrelerini ekonomik, toplumsal,

kültürel, tarihi vb. unsurlarıyla tanınmaları ve tanıtılmaları beklenmektedir. Bu açılarından donanımlı bireyler ise literatürde “yerel okuryazar” birey olarak adlandırılmaktadır. Yerel okuryazarlık becerisi bireyleri tam olarak bu niteliklerle donatmayı amaçlayan önemli bir okuryazarlık türü olarak karşımıza çıkmaktadır. Sosyal Bilgiler öğretim programının amaç, uygulama esasları, kazanımlar vb. boyutları incelendiğinde yerel okuryazarlık becerisiyle doğrudan uyumluluk gösteren birçok hedef göze çarpmaktadır.

Özellikle sosyal bilgiler dersinin insan ve mekân bağına kültür, tarih, coğrafya, ekonomi gibi çeşitli disiplinler bağlamında irdelemeyi ve öğrenenlere bu anlamda bilgi ve beceriler kazandırmayı amaçlayan bir ders oluşu yerel okuryazarlık kavramının işlevsel bir şekilde kullanılmasına ve gelişmesine imkân tanımaktadır (Dündar, 2019). Temel amacı tarihini ve milli değerlerini bilen, nitelikli ve etkin yurttaşlar yetiştirmek olan sosyal bilgiler bu bağlamda yerel okuryazarlık becerilerinin kazandırılacağı en uygun müfredat derslerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca öğrenenlere dünyayı anlamlandırabilmeleri ve gerçek öğrenme deneyimlerini tadabilmeleri için yaşadıkları doğal ve kültürel çevreyle, toplum ve arkadaşlarıyla etkileşim kurmalarına yönelik imkân tanınması açısından da en uygun derslerden biri olarak öne çıkan sosyal bilgiler (Üztemur vd., 2018), yerel okuryazarlık becerisi ile bu bağlamda da uyumluluk göstermektedir. Bununla birlikte sosyal bilgiler eğitiminin temel ilkelerinden birisi olan yakından uzağa ilkesi (Hazır, 2020) özellikle yerel alanın vurgulandığı yerel okuryazarlık becerilerinin kullanımı ve geliştirilmesi açılarından da sosyal bilgiler dersi ile uyumludur. Ancak ders kapsamında öğrencilere yerel okuryazarlık becerilerinin kazandırılması yerel okuryazarlık açısından nitelikli öğretmenler tarafından eğitilmeleriyle mümkün olabilir.

Literatür incelendiğinde yerel okuryazarlık bağlamında ortaya konulan uygulamalı çalışmaların (Akbaş, 2019; Dündar, 2019) sayıca sınırlı olduğu görülmektedir. Bu çalışmaların ise sosyal bilgiler öğretmenlerinin yerel okuryazarlık özelliklerini incelemeye yönelik olmadığı görülmüştür. Bu yönüyle mevcut araştırmanın literatüre özgün bir katkı sunacağı düşünülmektedir. Araştırma aynı zamanda sosyal bilgiler öğretmenlerinin yerel okuryazarlık özelliklerinin ortaya konmasıyla kendilerine verilen hizmet öncesi ve hizmet içi eğitimlere dair çıkarım ve önerilerde bulunabilmeyi de hedeflemektedir. Böylelikle öğretmen eğitiminin iyileştirilmesi konusunda ilgili kişi, kurum ve kuruluşlara fikir sunulabileceği düşünülmüştür. Araştırmanın problemi “Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin yerel okuryazarlık özellikleri nasıldır? şeklinde ifade edilebilir. Bu doğrultuda yanıt aranan alt problemler ise şöyledir:

- Katılımcıların bilişsel boyuttaki yerel okuryazarlık özellikleri nasıldır?
- Katılımcıların duyuşsal boyuttaki yerel okuryazarlık özellikleri nasıldır?
- Katılımcıların yerel okuryazarlık becerilerini geliştirmek ve tanıtmak için faaliyet gerçekleştirme durumları nasıldır?

YÖNTEM

2.1. Araştırma Deseni

Araştırma, durum çalışması deseniyle tasarlanmıştır. Durum çalışmaları araştırmacının bir olayı, eylemi ya da süreci derinlemesine incelediği çalışmalardır (Yıldırım & Şimşek, 2018). Bir başka deyişle araştırmacının gerçek yaşam, sınırları belirli bir durum ya da durumlar üzerinde gözlem, görüşme, dokümanlar vb. aracılığıyla derinlemesine bilgi topladığı, böylece de durumun betimlemesini yaptığı araştırma yaklaşımı (Creswell, 2013; Merriam, 1998) şeklinde tanımlanabilir. Bu yolla incelenen durum hakkında toplanan veriler ile belirli olgulara dair yorumlar üretilebilir. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin yerel okuryazarlık özelliklerini görüşmeler yoluyla betimlemek ve bu doğrultuda yorumlar üretmek amacıyla gerçekleştirilen çalışmanın deseni bu nedenle durum çalışması olarak belirlenmiştir.

2.2. Çalışma Grubu

Bu araştırmanın çalışma grubunu İzmir merkezindeki devlet ortaokullarında görev yapan sosyal bilgiler öğretmenleri oluşturmaktadır. Çalışma grubunun belirlenmesinde amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme yöntemi (Yıldırım & Şimşek, 2018) kullanılmıştır. Katılımcı olacak sosyal bilgiler öğretmenlerinin yerel okuryazarlık özelliklerinin araştırılması için yaşadıkları yere dair belirli bir bilgi ve bilinç düzeyine ulaşmış olmaları gerekir. Bulunduğu yerde görev yapmaya yeni başlamış öğretmenlerin yerel okuryazarlık anlamında bilgi ve bilinçlerinin oluşmamış olması normaldir. Bu nedenle araştırmaya katılacak öğretmenlerin seçiminde “en az beş yıldır İzmir’de görev yapıyor olma” ölçütü temel alınmıştır. Katılımcıların araştırmaya dâhil edilmesinde gönüllülük esası gözetilmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu 16 kadın, 14 erkek olmak üzere toplamda 30 sosyal bilgiler öğretmeni oluşturmaktadır. Öğretmenlerin deneyim süresi 5-30 yıl aralığında değişmektedir. Bu öğretmenlerin 16’sı yaşadıkları çevrenin yerel okuryazarlık kapsamındaki niteliklerini tanıyıp farkına varabilecekleri bir veya daha fazla eğitime katılmış, 14’ü ise bu tür bir eğitim almadığını belirtmiştir.

2.3. Verilerin Toplanması

Güven (2019) yerel okuryazarlık kavramını bilişsel, duyuşsal ve beceri olmak üzere üç temel boyutta ve bunlara ait alt boyutlarla ele almaktadır. Bu doğrultuda araştırma verilerinin toplanmasında yerel okuryazarlığın bilişsel, duyuşsal ve beceri boyutlarına dair açık ve kapalı uçlu sorular içeren bir yarı yapılandırılmış görüşme formu, Güven (2019)’in çalışması temel alınarak oluşturulmuştur. Yarı yapılandırılmış görüşme formu daha önceden saptanan görüşme sorularını içermektedir, ancak görüşme sırasında gerektiğinde ek soruların sorulmasına elverişli ve esnek bir yapıdadır (Karasar, 2007). Form öğretmenlerin kendi yerel okuryazarlık özelliklerini değerlendirdikleri kapalı uçlu soruların yanı sıra bu özelliklerin araştırmacı tarafından değerlendirilmesini sağlayacak nitelikte açık uçlu soruları içermektedir. Örneğin katılımcılara “yaşanılan yerel alanda toplum için önemi ve ortak değeri olan örf ve adetleri bilme” konusunda kendilerini nasıl gördükleri sorulmuş ardından bu bağlamdaki bilgilerini değerlendirmeye yönelik sorular yöneltilmiştir. Form oluşturulduktan sonra 3 alan uzmanının görüşüne sunularak dönütler doğrultusunda yeniden düzenlenmiş ve uygulamaya hazır hale getirilmiştir. Ardından ölçme aracının uygunluğuna dair ilgili üniversitenin Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma ve Yayın Etik Kurulu onayı (Karar Sayısı E-87347630-659-569370) ve Milli Eğitim Müdürlüğü uygulama izinleri alınmıştır. Görüşmeler gönüllülük esasına dayalı olarak katılımcıların görev yaptıkları kurumlarda, yüz yüze gerçekleştirilmiş, veriler araştırmacı tarafından kayıt altına alınmıştır.

2.4. Verilerin Analizi

Görüşme formu aracılığıyla toplanan verilerin analizinde betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Betimsel analiz, incelenen grupta önceden tanımlanmış özelliklerden hangilerinin mevcut olduğunu anlamayı amaçlayan bir analiz yöntemidir (Jansen, 2010). Bu analizde öncelikle analiz için bir çerçeve oluşturulur, veriler bu çerçeveye göre işlenir, tanımlanır, doğrudan alıntılarla desteklenir ve yorumlanır (Yıldırım & Şimşek, 2018). Bu doğrultuda görüşme formunda yer alan sorulara verilen yanıtlar betimsel analize tabi tutulmuştur. Yanıtlar yerel okuryazarlıkla ilgili kavramsal çerçeve gözetilerek ve katılımcıların kendilerini dahil ettikleri kategoriye (evet/kısmen/hayır; bazen/sıklıkla/hiç) göre kodlanmıştır. Bu doğrultuda frekans hesaplamaları yapılarak tablolar oluşturulmuştur. Ayrıca açıklamaya yönelik yanıtlar incelenerek araştırmacı tarafından katılımcıların özelliklerine dair değerlendirmeler yapılmış, katılımcıların kendilerine dair değerlendirmeleri ile farklılık gösteren hususlar bulgular bölümünde açıklanmıştır. Aynı zamanda Ö1,Ö2 gibi kodlar kullanılarak yapılan alıntılarla katılımcı yanıtları örneklendirilmiştir.

BULGULAR

3.1. Araştırmanın 1. Alt Problemine Yönelik Bulgular

Araştırmanın ilk alt probleminde sosyal bilgiler öğretmenlerinin bilişsel anlamdaki yerel okuryazarlık özellikleri araştırılmıştır. Katılımcılara başlangıçta konu hakkında herhangi bir eğitime katılıp katılmadıkları sorulmuş, yarıdan fazlası olumlu yanıt vermiştir. Katıldıkları eğitimin niteliği ve içeriği sorulduğunda az sayıda öğretmen gönüllülük esasıyla katıldıkları çevre bilimi ve arkeolojik eserlerle ilgili seminerler ve müzelerin verdiği eğitimlerden söz etmiştir. Katılımcıların hatırı sayılır bir kısmı (n=9) ise İzmir İl Milli Eğitim Müdürlüğü, İZ-KA ve üniversite işbirliğinde gerçekleştirilen, İzmir kent tarihi ve kültürünün ilköğretim düzeyindeki öğrencilere kazandırılmasını ve bu bağlamda da sosyal bilgiler öğretmenlerinin bu tür bir eğitimi verebilecek niteliklerle donatılmasını amaçlayan İzmir Dersi Projesi'ne katıldığını belirtmiştir. (Proje kapsamında 2013-2014 eğitim-öğretim yılında binin üzerinde sosyal bilgiler öğretmeni bu eğitimlere katılmıştır.) Ancak konu hakkında eğitime katıldığını belirten bazı öğretmenlerin okul gezisi, turist rehberliği gibi bazı etkinlikleri de bu bağlamda değerlendirdiği görülmüştür. Buradan hareketle öğretmenlerin konu hakkında bilgi eksikliği ve kavram yanlışları bulunduğu anlaşılmıştır.

Ardından kendilerine yerel okuryazarlığın tarihi bilgi, kültürü anlama, turistik ve ekonomik niteliğini keşfetme boyutlarına dair bilgilerini ortaya koymaya yönelik sorular yöneltilmiştir. Bu konuda elde edilen bulgular Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1

Yerel Okuryazarlığın Bilişsel Boyutuna Dair Bulgular

Yerel okuryazarlıkla ilgili bilişsel beceriler	Evet (f)	Kısmen (f)	Hayır (f)
Yerel alana ait tarihi olayları bilme	24	6	0
Yerel toplum için önemi ve ortak değeri bulunan özel gün ve geleneksel etkinlikleri bilme	21	8	1
Yerel toplum için önemi ve ortak değeri olan örf ve adetleri bilme	16	11	3
Yerel alandaki din ve inanç özelliği yönüyle değeri bulunan mekân ve alanları tanıma	15	13	2
Yerel alanda doğmuş, yetişmiş ya da bu alanda ürettiği eserler ile tanınan önemli kişileri ve eserlerini bilme	9	14	7
Yerel alanın simgesi/sembolü olarak gösterilen nitelikleri bilme	20	8	2
Yerel alanın turistik alanlarını ve sağladığı ekonomik katkıları bilme	19	10	1
Üretilen yerel ürünleri ve ekonomiye katkılarını bilme	21	7	2

Katılımcılar yerel okuryazarlığın bilişsel boyutunda yer alan maddelerin büyük bölümünde kendilerini yeterli ya da kısmen yeterli görmektedir. Özellikle yerel alanın tarihçesi konusunda katılımcıların çok büyük bir kısmı yeterince bilgi sahibi olduğunu ifade etmektedir. Ancak araştırmacının katılımcıların konu hakkındaki özelliklerini değerlendirmek için yönelttiği sorulara verilen yanıtlar bazı öğretmenlerin kendilerini yeterli gördükleri tarihsel konularda da bilgi eksikleri olduğunu göstermektedir. Örneğin Ö2 şu şekilde bir açıklamada bulunmaktadır:

“İzmir’de MÖ. 3000 ilk yerleşim, 1200 İyonların Ege kıyıları ve İzmir’e gelişi. İzmir’i İyonların alması. 1081 Çakabey’in İzmir’i kuşatması ve İzmir’in Türklerin eline geçmesi. 1919 İzmir’in Yunanlılarca işgali, 1922 Büyük Taarruz ve İzmir’in işgalden kurtarılması. 1922 Büyük yangın ve şehrin harap olması.”

2005 yılındaki keşiflerle İzmir'in o döneme kadar bilinen 5000 yıllık tarihinin 3500 yıl daha geriye dayandığı anlaşılmıştır (Bulut & Derin, 2021). Ancak katılımcı tarihsel boyutta yeterli bilgiye sahip olduğunu belirtmekle birlikte bu anlamdaki güncel bilgiye sahip değildir.

Tarihsel bilgi bağlamında yetkin olunan konular sorulduğunda Milli Mücadele Dönemi ve Tarih Öncesi Çağlarla ilgili başlıklar sıklıkla ifade edilmiş, yanıtlar doğrultusunda yerel alanın Osmanlı ve Bizans Dönemi ile ilgili bazı bilgi eksiklikleri bulunduğu anlaşılmıştır.

Katılımcıların büyük bölümünün kendini yeterince bilgi sahibi olarak gördüğü bir diğer konu yerel toplum için önemi ve değeri olan özel gün ve geleneksel etkinliklerdir. Bu konudaki açıklamalar incelendiğinde ise İzmir'in kurtuluş günü ve çeşitli bölgelerde her yıl gerçekleştirilen festivallere sıkça değinildiği görülmüştür. Az sayıda katılımcı ise daha çok ulusal veya evrensel nitelik taşıyan dini bayramlar ve mevsimsel etkinliklerden söz etmiştir. Verilen yanıtlardan örnekler aşağıda sunulmuştur:

Ö1: “Uluslararası İzmir Fuarı, yerel kurtuluş günleri (9 Eylül İzmir, 14 Eylül Bergama vb.), Bayındır Çiçek Festivali, Kemalpaşa Kiraz Festivali vb.”

Ö2: “Alaçatı Bitki Festivali, Urla Enginar Festivali, Seferihisar Mandalina Festivali, Bayındır Çiçek Festivali, Buca Üzüm Hasadı Festivali, İzmir Boyoz Festivali, İzmir Uluslararası Kukla Günleri.”

Çoğu katılımcının kendini yeterince bilgili gördüğü diğer üç konu yerel alanın simgesi/sembolü olan nitelikler, burada üretilen yerel ürünler ve ekonomiye katkıları ile buradaki turistik alanlar ve ekonomiye katkılarıdır. Katılımcıların açıklamalarına bakıldığında ise yanıtların belirli konulara odaklandığı, yerel alana dair bilgi birikiminin birçok boyutunu dışarıda bıraktığı görülmüştür. Örneğin yerel alanın simgesi olan nitelikler ve yerel ürünler konusunda daha çok yemek kültürüne dair örneklerle yetinildiği görülmüştür. Bu konuda Ö14 yerel alanın simgesi olan niteliklerle ilgili “Buca (üzüm), Saat Kulesi, Kadifekale, gevrek, kumru, boyoz, zeybek, Şirince (şarap), Ödemiş (köfte), keşkek sayılabilir” yanıtını vermiştir.

Katılımcıların yerel ürünler ve ekonomiye katkıları hakkında verdikleri örnekler de çoğunlukla tarım ürünleri ve yemek kültürü ile ilgili olmuştur. Bununla beraber doğrudan genel kavramlar (tarım, ticaret, sanayi, turizm) kullanarak açık örneklendirme yapmayan katılımcılar ile daha mikro düzeyde yerel unsur olarak ön plana çıkan örnekler verebilen az sayıda katılımcı olmuştur. Katılımcılar yaşadıkları yerel alanda bulunan turistik alanları örneklendirmekte zorluk çekmemiş, bu alanların ekonomiye katkılarını ise genel olarak tarihi sit alanlarından, kültürel miras değeri bulunan diğer mekânlardan ve deniz turizminden elde edilen gelirlere bağlamışlardır. Yaşanılan yerel alanda toplum için önemi ve ortak değeri bulunan örf ve adetler hakkında katılımcıların yarısından fazlasının kendisini yeterli, geriye kalan çoğunluğun ise kısmen yeterli gördüğü saptanmıştır. Ancak verilen örnekler incelendiğinde örf/adet kavramları hakkında yanılığın olduğu veya yerel nitelik olarak açık örnekler vermek yerine düğün, sünnet, cenaze merasimleri gibi genel kavramların kullanıldığı görülmüştür.

Katılımcıların çoğunluğunun yerel alan için önem arz eden kişiler ve eserleri konusunda kısmen bilgi sahibi olduğunu ya da hiç bilgi sahibi olmadığını ifade ettiği görülmektedir. Nitekim bu bağlamda bazı katılımcılar açıklama yapmakta ve örnek vermekte güçlük çekerken bir bölümü ise popüler kültürden örnekler vermekle yetinmiştir. Bu bağlamda Ö12 “Çağan Irmak, Haluk Bilginer, Tan Sağtürk”, Ö1 “Çağan Irmak (Babam ve Oğlum), Tanju Okan, Attila İlhan (Ben Sana Mecburum)” yanıtını vermiştir.

Katılımcıların yarısının kendini kısmen yeterli ya da yetersiz gördüğü bir diğer konu ise yerel alanda din ve inanç özelliği açısından önemi bulunan mekânlardır. Bu bağlamda katılımcıların genellikle dini alanlarla ilgili genel kavramları (kilise, cami vb.) kullandıkları görülmüş, mekân ismi vererek açık örnekler sunabilen katılımcı sayısının düşük olduğu görülmüştür. Bu bağlamda Ö7'nin yanıtı şöyledir: “Hisar Camii, Konak Küçük Camii, Agora

çevresindeki sinagoglar, Alsancak-Buca çevresindeki kiliseler, Ödemiş Birgi Camii ve türbeler, Şirince Meryem Ana Evi.”

Analiz sonuçlarına göre katılımcılar kendilerini yerel alana dair büyük oranda bilgi sahibi olarak görmektedir. Ancak verilen yanıtların detaylı incelenmesi doğrultusunda bu anlamda bilgi eksikliklerinin bulunduğu anlaşılmaktadır.

3.2. Araştırmanın 2. Alt Problemine Yönelik Bulgular

Araştırmanın ikinci alt probleminde katılımcıların duyuşsal boyuttaki yerel okuryazarlık özelliklerinin ortaya konulması amaçlanmıştır. Katılımcılar yerel okuryazarlığın sorumlu yurttaş olarak yerel nitelikleri sahiplenme, kültürü sahiplenme, turizm değerini fark etme ve sahiplenme alt boyutlarını içeren duyuşsal boyuttaki soruları yanıtlamışlardır. Bu bağlamda ulaşılan bulgular Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2

Yerel Okuryazarlığın Duyuşsal Boyutuna Dair Bulgular

Yerel okuryazarlıkla ilgili duyuşsal beceriler	Evet (f)	Kısmen (f)	Hayır (f)
Yerel alanda bulunan tarihi, kültürel, turistik değerleri sahiplenme	29	1	0
Yerel alanda bulunan tarihi, kültürel, turistik değerlerin ekonomiye sağladığı katma değer farkında olma	23	6	1
Yerel alan ile ilgili çevre duyarlılığına sahip olma	27	3	0
Yerel alanda bulunan tarihi, kültürel, turistik değerlerin korunmasına yönelik çalışmalara gönüllü katılım sağlama	19	10	1
Yerel alanda bulunan tarihi, kültürel, turistik değerlerin gelecek kuşaklara aktarımı için gönüllü çaba sarf etme	22	8	0
Yerel alanın tarihi, kültürel ve turistik niteliklerini tanıma konusunda istekli olma	28	2	0
Yerel alan ile ilgili güncel olayları takip etme	18	12	0
Yerel alanın gerektirdiği görev ve sorumlulukları yerine getirme	24	6	0
Yerel alanda bulunan farklılıklara saygı gösterme	29	1	0
Yerel alanın tarihi, kültürel ve turistik özelliklerini tanıma, koruma ve aktarmayı etkin ve sorumlu vatandaş olmanın şartlarından sayma	29	1	0
Yerel alanın tarihi, kültürel ve turistik özelliklerini öğrencilere tanıtmının önemli ve gerekli olduğuna inanma	30	0	0
Yerel alanın tarihi, kültürel ve turistik özelliklerini tanımak ve öğrencilere tanıtmak için verilecek hizmet içi eğitimlere katılmayı isteme	23	6	1

Katılımcıların yerel okuryazarlığın duyuşsal boyutundaki yeterlik algılarının tüm kategoriler açısından oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Veriler incelendiğinde katılımcıların duyuşsal alanın alt becerilerinden olan farkında olma, isteklilik, doyum gibi basamaklara dahil olan kategorilerdeki yeterlik algılarının oldukça yüksek olduğu anlaşılmıştır. Bu bağlamda katılımcıların tamamına yakını yerel alanda bulunan tarihi, kültürel, turistik değerleri sahiplendiklerini, mevcut nitelikleri tanımayı istediklerini, bu bağlamdaki faaliyetleri vatandaşlığın şartı olarak gördüklerini, farklılıklara saygı gösterdiklerini ve çevre duyarlılığına sahip olduklarını belirten yanıtlar vermiştir.

Bununla birlikte yerel alanla ilgili güncel olayları takip etme ve tarihi, kültürel, turistik değerlerin korunmasına yönelik çalışmalara gönüllü katılım sağlama gibi duyuşsal alanın kabullenme ve adanmışlık gibi daha üst düzey bazı basamaklarında yer alan kategorilerde diğerlerine oranla daha düşük yeterlik ifadeleri kullandıkları görülmüştür. Katılımcıların tümünün yerel alanın tarihi, kültürel ve turistik özelliklerini öğrencilere tanıtmının önemli ve gerekli

olduğuna inandıkları ancak bir bölümünün bu özellikleri tanımak ve öğrencilere tanıtmak için verilecek hizmet içi eğitimlere katılmaya kısmen istekli oldukları ya da hiç istekli olmadıkları görülmüştür. Buradan hareketle öğretmenlerin yerel okuryazarlığın duyuşsal boyutundaki gelişimlerinin de desteklenmeye açık olduğu anlaşılmaktadır.

3.3. Araştırmanın 3. Alt Problemine Yönelik Bulgular

Araştırmanın son alt probleminde katılımcıların yerel okuryazarlık konusundaki bilgi ve becerilerini geliştirmek ve tanıtmak amacıyla yaptıkları faaliyetler araştırılmıştır. Bu bağlamda yerel nitelikleri tanımak ve tanıtmak için araştırma yapma ve öğrencilerine bunların aktarılabilmesi için faaliyet gerçekleştirme durumlarını içeren sorular yöneltilmiştir. Bu konuda elde edilen bulgular Tablo 3’de sunulmuştur.

Tablo 3

Yerel Okuryazarlık Becerilerinin Geliştirilmesi İçin Faaliyet Gerçekleştirmeye Dair Bulgular

Yerel okuryazarlığın geliştirilmesi ile ilgili faaliyetler	Sıklıkla (f)	Bazen (f)	Hiç (f)
Yerel alan hakkında geçerli bilgi edinmek için araştırma yapma	8	21	1
Yerel alanın tarihi, kültürel, turistik değerlerinin önemini ve sağladığı katma değeri belirlemeye yönelik araştırma yapma	5	22	3
Yerel alanın tarihi, kültürel, turistik değerlerini etkin şekilde tanıtmının yollarını araştırma	8	22	0
Tarihi, kültürel, turistik değerleri tanıtmada konusunda farklı alanlarda ortaya konmuş örnekleri inceleme	9	19	2
Yerel alanda bulunan tarihi, kültürel, turistik eser, ürün ve alanları tanıtmada konusunda yaratıcı girişimlerde bulunma	1	11	18
Derslerde öğrencilerin yerel alanın tarihi, kültürel ve turistik değerlerini tanımasını için etkinlikler düzenleme	3	22	5
Öğrencilerle yerel alanda bulunan tarihi, kültürel, turistik değerleri tanıtmak adına faaliyetler düzenleme	5	21	3

Yerel okuryazarlığın faaliyet boyutu ile ilgili olarak katılımcıların tüm kategorilerdeki yanıtlarının dağılımının benzerlik gösterdiği görülmüştür. Yerel alanın, buradaki tarihi kültürel ve turistik değerlerin ve bunların önemini tanıma ve tanıtmaya yönelik araştırma yapma, bu anlamda iyi örnekler araştırma konusundaki faaliyetlerinin sıklığını çoğu katılımcı “bazen” şeklinde ifade etmiştir. Hatta bu anlamda yaratıcı girişimlerde bulunma kategorisinde ise katılımcıların çoğu “hiç”, önemli bir kısmı ise “bazen” yanıtını vermiştir. Bu durum katılımcıların öğretimdeki faaliyetleri açısından da benzerlik göstermektedir. Öğrencilerinin yerel alanın tarihi, kültürel ve turistik değerlerini tanımasını için etkinlikler düzenleme sıklığı düşüktür. Katılımcılar kendileri dışındaki birtakım olumsuz durumlardan söz ederek (gerekli izinlerin zor alınması, kalabalık sınıf mevcudu, maddi imkânların yetersizliği vb.) özellikle okul dışı etkinlik planlamanın zorluğundan söz etmişlerdir. Bu bağlamdaki yanıtlara aşağıdaki örnekler verilebilir:

Ö7: “Tarihi alan, kültürel içerikli geziler yaptırıyorum ancak izinler vb. nedenlerle çok sık gerçekleştiriyemiyorum. Okulumuzda bu sene gezi komisyonu oluşturuldu ancak komisyonda Sosyal Bilgiler öğretmeni yer almadı. Hayatla bütünleşmiş bir alan öğretmenin gezi komisyonunda yer almaması ciddi bir eksiklik. Bu nedenle bu sene etkinlik konusunda eksik kaldım.”

Ö29: “Ulaşım zorlukları, imkânların kısıtlı olması maalesef potansiyeli çok olan bu ilin öğrencilerce tanınmasını engelleyen faktörlerdir.”

Yerel alanın niteliklerini tanıma ve tanıtmak adına yaptırılan etkinlikler ile ilgili verilen örneklerin genellikle sınıf içinde yapılan afiş, pano, slogan, sanal müze, araştırma ve proje

ödevleri vb. olduğu önemli bir kısmının da seçmeli “Şehrimiz” dersi kapsamında yapıldığı görülmüştür. Az sayıda TÜBİTAK destekli projeler ile yerel alanı tanıtmaya yönelik faaliyetlerinden de söz edilmiştir. Bu bağlamdaki yanıtlardan örnekler şöyledir:

Ö1: “Çalıştığım okulda 5. sınıf öğrencilerimiz seçmeli ders olarak Şehrimiz İzmir dersini gördükleri için yıl boyunca İzmir’in doğal ve tarihi alanlarını tanımaya yönelik birçok ders işledik.”

Ö7: “Öğrencilere afiş, slogan vb. çalışmalar yaptırıyorum. Öğrencilerin çektiği mekân fotoğraflarını sınıf içine sergiledik.”

Ö14: “TÜBİTAK projesi kapsamında Ege Bölgesi’nin yemeklerinin tanıtımını yaptık. Afyon (Haşhaşlı bükme, sucuk, lokum), İzmir (Lokma, keşkek, boyoz, bomba, otlu yemekler). Diğer TÜBİTAK projesi İzmir ili Buca ilçesindeki tarihi yapıların tanıtılması ile ilgili proje yapıldı. Maketler yapıldı (Forbes Köşkü, Rees Köşkü, SGK binası, Baptist Kilisesi)”

Katılımcıların yanıtları incelendiğinde yerel okuryazarlıkla ilgili faaliyetler hususunda hem kişisel gelişim hem de öğretici rolleri açısından bazı eksiklikler bulunduğu görülmektedir. Bazı durumlarda katılımcılar bu eksiklikleri kendileri dışındaki faktörlere bağlamakla birlikte yerel okuryazarlıklarını geliştirmek için yaptıkları bireysel tercihe dayalı faaliyetlerin sık olmaması gelişime açık düzeyde olduklarını göstermektedir.

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmada sosyal bilgiler öğretmenlerinin yerel okuryazarlık özelliklerinin bilişsel, duyuşsal ve faaliyet boyutunda tespit edilmesi amacıyla görüşmeler gerçekleştirilmiş ve böylelikle sonuçlara ulaşılmıştır. Literatür incelendiğinde sosyal bilgiler öğretmenlerinin yerel okuryazarlık özelliklerini belirlemeye yönelik bir çalışmaya rastlanmamıştır. Ancak sosyal bilgiler dersi kapsamında öğrenciye kazandırılması amaçlanan bilgi, beceri ve tutumlardan yerel okuryazarlık becerisi kapsamı içerisinde değerlendirilebileceğimiz bazı niteliklere (yerel tarih, yerel coğrafya, çevre okuryazarlığı, coğrafya okuryazarlığı vb.) yönelik öğretmen düzey, görüş ve tutumlarını içeren çalışmalar mevcuttur. Bununla birlikte yerel okuryazarlık becerisi ile ilişkisi ortaya konulan kültür ve miras öğrenme alanına, yerel okuryazar bir öğretmenin yetkinlik düzeyini yansıtan bir özellik olarak okul dışı öğretim faaliyetlerinin kullanımına odaklanan çalışmalar da literatürde yer almaktadır. Tartışma bu tür araştırmalar üzerinden gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın ilk alt probleminde sosyal bilgiler öğretmenlerinin tarihi bilgi, kültürü anlama, turistik ve ekonomik niteliğini keşfetme alt boyutlarını içeren bilişsel boyuttaki yerel okuryazarlık özelliklerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Elde edilen sonuçlara göre katılımcılar yerel okuryazarlığın bilişsel boyutunda kendilerini büyük oranda yeterli veya kısmen yeterli görmektedir. Ancak katılımcıların açık uçlu sorulara verdikleri yanıtlar incelendiğinde bazı bilgi yanlışlıkları ve eksiklikleri olduğu görülmüştür. Bu ikilemli durum yerel okuryazarlık bağlamındaki bilgi eksikliklerinin farkında olmamalarının da göstergesi olarak görülmektedir. Göç (2008) tarafından Yozgat ili örneği üzerinden yerel tarih konularının sosyal bilgiler dersinde uygulanması; karşılaşılan güçlükler ve çözüm önerilerine ilişkin yapılan çalışmada öğretmenlerin çoğunun kendilerini çalıştığı yerin yerel tarih bilgisi hakkında yeterli veya kısmen yeterli gördüğü sonucuna ulaşmıştır. Yuvacı (2018) tarafından yapılan benzer bir başka çalışma Sivas ili örneği üzerinden sosyal bilgiler öğretmenlerinin yerel tarih ile ilgili uygulamaları ve karşılaştıkları sorunlar üzerinedir. Buradan elde edilen verilere göre de araştırmaya katılan öğretmenlerin çoğu kendilerini yerel tarih bilgisi konusunda yeterli görmektedir. Yıldız (2019) ise sosyal bilgiler öğretmenlerinin çevre bilgileri ve sürdürülebilir çevre tutumu düzeyleri arasındaki ilişkiyi belirleme amacıyla yaptığı çalışmada öğretmenlerinin orta düzeyde çevre bilgisine sahip oldukları sonucuna ulaşmıştır. Bu üç çalışma mevcut araştırmanın

katılımcılarının kendilerini bilişsel boyutta yeterli gördükleri şeklindeki sonucuyla paralellik göstermektedir. Cantürk (2020) tarafından sosyal bilgiler öğretmenlerinin kültür ve miras öğrenme alanına yönelik sınıf içi uygulamalarının incelendiği çalışmada ise öğretmenlerin yakın çevreden hareketle Türk kültürünü ve öğelerini, önemli kişilik ve şahsiyetleri yeteri kadar tanıtamadıkları, yaşanan çevreyi tarihi olay ve şahsiyetlerle ilişkilendiremedikleri görülmüştür. Bu sonuç ise mevcut çalışmanın, katılımcıların yerel okuryazarlığın bilgi boyutunda eksikleri bulunduğu dair sonucu ile paralellik göstermektedir.

Araştırmanın ikinci alt probleminde katılımcıların sorumlu yurttaş olarak yerel nitelikleri sahiplenme, kültürü sahiplenme, turizm değerini fark etme ve sahiplenme alt boyutlarını içeren duyuşsal anlamdaki yerel okuryazarlık özelliklerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Katılımcıların yerel okuryazarlığın üç temel boyutu içerisinde yeterlik algılarının en yüksek olduğu boyutunun duyuşsal nitelikli özellikler olduğu görülmüştür. Bununla birlikte duyuşsal alanın üst basamaklarına dair bazı sorulara verilen olumsuz yanıtlar dikkat çekici görülmekte, bu bağlamda katılımcıların gelişime açık olduğu düşünülmektedir. Literatürde yer alan çalışmalarda büyük oranda öğretmenlerin duyuşsal boyuttaki olumlu görüşleri dikkat çekmektedir. Arslan (2015) ve Özçakır (2023)'ün yerel tarih konularının sosyal bilgiler öğretiminde kullanımına yönelik öğretmen tutumlarını tespit etmek amacıyla yaptıkları çalışmalarda olumlu yönde sonuçlar alınmıştır. Çapar ve Şenşekerci (2021) Çanakkale ilinde sosyal bilgiler öğretmenlerinin tarihsel çevrenin tarih öğretiminde kullanımına yönelik yaklaşımlarını incelediği çalışmada öğretmenlerin derslerde tarihsel çevreden yararlanma konusunda olumlu tutumda oldukları belirlenmiştir. Karakoç ve Oruç (2020) içerisinde yerel tarih, sözlü tarih, müzelerin okul dışı eğitim ortamı olarak kullanımı gibi yakın çevre ile ilişkili alanların da olduğu hizmet içi eğitim, kurs ve seminerle alakalı sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerini analiz etmek amacıyla bir çalışma yapmışlardır. Bu çalışmaya göre sosyal bilgiler öğretmenlerinin çeşitli nedenlerle hizmet içi eğitimlere katılım oranı düşük olmasına rağmen bu eğitimleri kendi alanları için gerekli buldukları görülmüştür.

Araştırmanın son alt probleminde sosyal bilgiler öğretmenlerinin yerel okuryazarlığın yerel nitelikleri tanıma ve tanıtmaya ile bunları tanımak ve tanıtmaya için araştırma yapma, öğretimde bu bağlamda etkinlikler gerçekleştirme alt boyutlarını içeren faaliyetleri incelenmiştir. Elde edilen verilere göre katılımcıların büyük kısmı bu faaliyetler konusunda orta düzeyde ya da olumsuz yanıtlar vermiştir. Bu durumun öğretici rollerini de etkilediği görülmüş, bu bağlamdaki yanıtlarında da olumsuzluklar tespit edilmiştir. Buradan hareketle öğretmenlerin yerel okuryazar olmanın gerektirdiği faaliyetleri gerçekleştirme konusunda gelişime açık oldukları çıkarımına ulaşılmıştır. Literatürde yer alan çalışmaların da benzer sonuçlar ortaya koyduğu görülmüştür. Ünal (2018) farklı branşlarda görev yapan öğretmenlerin çevresel davranış düzeylerini incelemiştir. Çalışmanın sonuçlarına göre en yüksek çevresel davranış puanını sosyal bilgiler öğretmenleri almıştır. Ancak sosyal bilgiler öğretmenleri politik ve yasal davranış alt boyutunda diğer branşlara oranla daha yüksek puana sahip olmasına rağmen bu düzey fiziksel koruma ile bireysel ve toplumsal ikna davranış alt boyutlarına kıyasla düşüktür. Taşcan (2011), Bitlis ili örneği üzerinden ilköğretim ve ortaöğretimde görevli tarih ve sosyal bilgiler öğretmenlerinin tarih öğretiminde mekân kullanımına yönelik görüşlerini incelemiştir. Çalışmada öğretmenlerin tarihi mekân gezilerinin tarih öğretimi için önemli olduğu görüşü etrafında birleştiği, ancak uygulamalarının yeterli düzeyde olmadığı görülmüştür. Gezici (2020) ise Sivas ili örneğinden yola çıkarak sosyal bilgiler öğretmenlerinin görev yaptıkları yakın çevreye ait tarihi, coğrafi ve kültürel özellikleri hakkındaki farkındalıkları ve bunları derse aktarım biçimlerini tespit etmeyi amaçlamıştır. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre katılımcıların Sivas ilinin tarihi, coğrafi ve kültürel özellikleri hakkında farkındalıklarının yüksek olduğu, ancak çeşitli nedenlerle bu farkındalıkları derse aktarmada yeterli olmadıkları sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca sosyal bilgiler öğretmenleriyle ilgili olarak; Yuvacı (2018) ve Göç (2008)'ün çalışmasında yerel tarih uygulamalarının, Çapar ve Şenşekerci (2021)'nin

çalışmasında tarihsel çevreden yararlanma sıklıklarının, Cantürk (2020)'ün çalışmasında ise zengin kültürel ve tarihi mekânları kullanma durumlarının düşük olduğu tespit edilmiştir.

Araştırmadan elde edilen sonuçlar katılımcı sosyal bilgiler öğretmenlerinin yerel okuryazarlığın tüm boyutlarında gelişime açık düzeyde olduklarını göstermektedir. Bu doğrultuda benzer nitelikteki durumlara yönelik olarak aşağıdaki öneriler sunulabilir:

- Sosyal bilgiler öğretmeni yetiştiren kurumlarında yerel okuryazarlık becerisinin gelişimine yönelik sınırlı sayıda ders bulunmaktadır. Mevcut dersler ise haftada iki saatlik, seçmeli dersler konumundadır (sosyal bilgiler öğretiminde tarihsel kanıt, yerel ve sözlü tarih, çevre eğitimi vb.) Bu derslerin tüm öğrenciler için ulaşılabilir olması ve ders çeşitliliğinin ve saatlerinin artırılması yararlı olacaktır.
- Sosyal bilgiler öğretmeni yetiştiren kurumlarda yerel okuryazarlık becerisinin gelişimine katkı sağlayabilecek ancak içerik olarak daha geniş kapsamlı; çevre eğitimi, müze eğitimi, değerler eğitimi gibi derslerde yakından uzağa ilkesine uygun olacak şekilde içerik düzenlemesi yapılabilir, aynı doğrultuda lisans dersleri yakın çevrenin kullanımına yönelik olarak uygulama ağırlıklı planlanabilir.
- Hizmet öncesi verilecek eğitimler yerel okuryazarlıkla ilgili bazı becerilerin geliştirilmesi için çok gerekli olmakla birlikte yaşanan/hizmet verilen yerel alanın bilgisinin edinilmesi de son derece önemlidir. Bu nedenle sosyal bilgiler öğretmenlerinin görev yaptıkları yerel alanın okuryazarı olabilmeleri için muhakkak hizmet içi eğitimlere dâhil edilmeleri gerekmektedir. Bu eğitimlerin yönetsel boyutta sağlanması gerekmektedir.
- Sosyal bilgiler öğretmenlerinin yerel okuryazarlık düzeyleri bunun öğretiminde girişimci olmaları açısından önemlidir. Ancak bunun en önemli koşullarından bir diğeri ise bürokratik anlamda desteklenmeleri ve bu faaliyetleri gerçekleştirme konusunda teşvik edilmeleridir. Bu nedenle bakanlık, il/ilçe milli eğitim ve okul yönetimi boyutlarında sağlanacak destek faaliyetleri yararlı olacaktır. Ayrıca öğretmenlere belediyeler, valilik vb. kurumlarca okul dışı eğitim-öğretim faaliyetlerini kolaylaştıracak yönde destek ve işbirlikli çalışmalar için imkân sağlanması da yararlı olacaktır.
- Yerel okuryazar bireylerin yerelden ulusala doğru atacağı adımların ülkemiz adına sağlayacağı maddi ve manevi katma değerler açıktır. Bu doğrultuda yerel okuryazarlık becerisi sosyal bilgiler öğretim programında doğrudan yer almalı, bu becerinin gelişimini destekleyecek kazanımlara programda daha çok yer verilmelidir. Böylelikle sosyal bilgiler öğretmenlerinin konuya dikkatlerinin çekilmesi de daha mümkün olacaktır.

KAYNAKÇA

- Akbaş, Y. (2019). *İlkokul sosyal bilgiler dersi kapsamında 4. sınıf öğrencilerinin yerel okuryazarlık düzeylerinin incelenmesi (Çanakkale ili örneği)*. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi.
- Akyol, Ö. (2019). Yere aidiyetin çevreyi algılama ve anlamlandırmaya etkisi üzerine Hasköy bölgesinde bir inceleme. *International Journal of Social and Humanities Sciences (IJSHS)*, 3(1), 69-82.
- Arslan, İ. (2015). *Sosyal bilgiler öğretiminde yerel tarih konularının kullanımına ilişkin öğretmen tutumları*. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Niğde Üniversitesi.

- Brundtland, G. (1987). *Our common future: The report of the world commission on environment and development*. Oxford University Press. <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/5987our-common-future.pdf>
- Bulut, H. & Derin, Z. (2021). İzmir Yeşilova Höyük Kemik Endüstrisi üzerine tekno-tipoloji. *TÜBA-AR Türkiye Bilimler Akademisi Arkeoloji Dergisi*, 29, 135-152.
- Cantürk, A. (2020). *Sosyal bilgiler öğretmenlerinin kültür ve miras öğrenme alanına yönelik sınıf içi uygulamalarının incelenmesi*. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Trabzon Üniversitesi.
- Creswell, J. W. (2013). *Qualitative inquiry and research design: Choosing among the five traditions*. Sage Publications.
- Çapar, D. & Şenşekerci, E. (2021). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin tarihsel çevrenin tarih öğretiminde kullanımına yönelik yaklaşımları. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21(3), 1044-1062.
- Çolpan, C. (2017). *Bir semtin kimliğinin sürdürülmesinde kentsel belleğin yeri: Yeldeğirmeni örneği*. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Yıldız Teknik Üniversitesi.
- Doğu, B. (2022). *1968'den günümüze sosyal bilgiler öğretim programlarında kimlik inşası*. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi.
- Dündar, A. (2019). *Sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersi kapsamında yerel okuryazarlıklarının incelenmesi- Çanakkale ili örneği*. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi.
- Gedik, Y. (2020). Sosyal, ekonomik ve çevresel boyutlarla sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınma. *International Journal of Economics, Politics, Humanities & Social Sciences*. 3(3), 196-215.
- Gezici, M. (2020). *Sosyal bilgiler öğretmenlerinin görev yaptıkları yakın çevreye ait tarihi, coğrafi ve kültürel özellikleri hakkındaki farkındalıkları ve bunları derse aktarım biçimleri*. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Cumhuriyet Üniversitesi.
- Göç, N. (2008). *Yerel tarih konularının sosyal bilgiler derslerinde uygulanması; karşılaşılan güçlükler ve çözüm önerileri (Yozgat örneği)*. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Gaziosmanpaşa Üniversitesi.
- Güven, B. (2019). *Yerel okuryazarlık*. Pegem Akademi.
- Jansen, H. (2010). The logic of qualitative survey research and its position in the field of social research methods. *Forum Qualitative Sozialforschung/Forum: Qualitative Social Research*, 11(2), Art. 11.
- Karakoç, M. & Oruç, Ş. (2020). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin hizmet içi eğitimler hakkındaki görüşleri. *Sosyal Bilimler ve Eğitim Dergisi*, 3(2), 500-526.
- Karasar, N. (2007). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Nobel Yayın Dağıtım.
- Merriam, S. B. (1998). *Qualitative research and case study applications in education*. Jossey-Bass Inc., Publishers.
- Millî Eğitim Bakanlığı (MEB). (2018). *Sosyal bilgiler dersi öğretim programı (İlkokul ve ortaokul 4, 5, 6 ve 7. sınıflar)*. <http://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=354>

- Özçakır, G. (2023). *Sosyal bilgiler derslerinde yerel tarih konularının kullanımına ilişkin öğretmen ve öğrenci görüşleri: Kdz. Ereğli örneği*. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi.
- Şentürk, A. & Gülersoy, N. Z. (2019). Aidiyet, kent kimliği ve kentsel koruma etkileşimi bağlamında kullanıcı sürekliliğinin irdelenmesi: Kadıköy moda örneği. *MEGARON*, 14(1), 145-159.
- Taşcan, O. (2011). *Tarih öğretiminde mekân kullanımı ve öğretmen görüşleri- Bitlis ili örneği*. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Yüzüncü Yıl Üniversitesi.
- Upadhyay, A., Hyde, R. & Wadley, D. (2010, November). Towards a new paradigm for the assessment of sustainable housing: An environmental quality of life (qole) approach. *44th Annual Conference of the Architectural Science*. Unitec Institute of Technology, Auckland, New Zealand.
- Ünalın, A. (2018). *Öğretmenlerin çevreye yönelik davranış düzeylerinin belirlenmesi*. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Kastamonu Üniversitesi.
- Üztemur, S. & Dinç, E. & Acun, İ. (2018). Sosyal bilgiler öğretiminde müze ve tarihi mekân kullanımının 7. Sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler algılarına etkisi: Bir eylem araştırması. *Kuramsal Eğitim Bilim Dergisi*, 11(1), 135-168.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.
- Yıldız, O. (2019). *Sosyal bilgiler öğretmenlerinin çevre bilgisi ve sürdürülebilir çevre tutum düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Kütahya Dumlupınar Üniversitesi.
- Yiğen, V. & Dündar, R. (2020). Sosyal bilgiler dersinin etkili vatandaş yetiştirme rolüne yönelik öğretmen adaylarının algıları. *Sosyal Bilgilerde Yenilikçi Araştırmalar Dergisi*. 3(2), 131-146.
- Yuvacı, İ. (2018). *Sosyal bilgiler öğretmenlerinin yerel tarih ile ilgili uygulamaları ve karşılaşılan sorunlar- Sivas ili örneği*. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Cumhuriyet Üniversitesi.

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

Social studies course is one of the most appropriate courses for students to learn their duties and responsibilities towards the society and the environment, and to gain basic knowledge, skills and behaviours in order to become effective citizens. In this context, it is an important competence for students to recognise and introduce their environment with its economic, social, cultural, historical, etc. elements. Individuals equipped in this respect are called "locally literate" individuals in the literature. The fact that individuals have local literacy skills will benefit both the individual and the society in which he/she lives in various ways. The individual who can recognise and connect with the qualities of his/her immediate environment within the scope of local literacy can be expected to recognise and embrace these local qualities and cultural values as a responsible citizen, and to fulfil his/her duties and responsibilities towards their society and environment. Especially in our country, which is very rich in terms of culture and history, local literacy skills are important in terms of raising awareness of individuals and protecting and sustaining material and spiritual values in line with these gains. In this context, locally literate

individuals can be expected to contribute to sustainable development goals. Thus, thanks to locally literate individuals, both a measure has been taken against changes and transformations that have a negative impact on intangible and tangible cultural heritage, and the nature and the social and cultural elements and cities that make up the nature and itself are protected and preserved for the future.

In this context, the social studies course, whose main purpose is to raise qualified and effective citizens who know their history and national values, is one of the most appropriate curriculum courses in which local literacy skills can be acquired. However, the acquisition of local literacy skills by students within the scope of the course can only be possible through the training of locally literate teachers. Because the teachers' characteristics about this skill affects the student profile they are expected to educate. In this respect, it is important to reveal the local literacy characteristics of social studies teachers. This research serves this purpose.

Method

The study group of the research consisted of a total of 30 social studies teachers, 16 female and 14 male, working in Izmir province. The professional experience of the teachers varies between 5-30 years. The research design of the study, which was carried out with a qualitative approach, is a case study. Interview method was used to obtain research data. A semi-structured interview form was used as a data collection tool to reveal the local literacy characteristics of social studies teachers. The interview form was based on Güven's (2019) study and consisted of open-ended and closed-ended questions about the cognitive, affective and skill dimensions of local literacy. Descriptive analysis method was used to analyse the data.

Results and Discussion

In the first sub-question of the study, it was aimed to determine the local literacy characteristics of social studies teachers in the cognitive dimension including historical knowledge, understanding culture, discovering touristic and economic characteristics of local literacy. According to the results obtained, the participants consider themselves largely sufficient or partially sufficient. However, when the participants' answers to open-ended questions were analysed, it was seen that there were some information inaccuracies and deficiencies. In the second sub-question of the research, the opinions of the participants on the affective dimensions of local literacy, including the sub-dimensions of embracing local qualities as a responsible citizen, embracing culture, recognising and embracing tourism value, were examined. It was observed that the dimension with the highest perception of competence level among the three basic dimensions of local literacy was affective qualities. However, the negative answers given to some questions about the upper steps of the affective domain are remarkable, and in this context, it is thought that the participants are open to improvement. In the last sub-question of the study, the activities of social studies teachers, which include the sub-dimensions of local literacy such as recognising and promoting local qualities, conducting research to recognise and promote them, and carrying out activities in this context in teaching, were examined. According to the data obtained, most of the participants gave moderate or negative answers about these activities. It was seen that this situation also affected their teaching roles, and negativities were also detected in their responses in this context. From this point of view, it is inferred that teachers are open to improvement in carrying out the activities required by being locally literate. The most general conclusion obtained as a result of the research is that social studies teachers' local literacy skills are open to improvement in all cognitive, affective and activity dimensions.